

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.66>

О. Ю. Макаренко

Професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності КННІ.
Донецький державний університет внутрішніх справ.
Доктор юридичних наук, професор.
orcid.org/0000-0002-3020-0658

Н. А. Макаренко

Доцент кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін КННІ.
Донецький державний університет внутрішніх справ.
Кандидат юридичних наук, доцент.
orcid.org/0000-0001-7772-0047

ВИКОРИСТАННЯ «РЕЗЕРВ+» В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ, ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

В статті здійснено аналіз нормативно-правових актів, що регулюють окремі права та обов'язки громадян. Авторами проаналізовані процеси забезпечення життєдіяльності країни, після початку повномасштабного вторгнення, здійснено дослідження та аналіз наукових робіт, з питань забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в умовах правового режиму воєнного стану.

Автори наголошують, що частина проблем, які мала Україна до повномасштабного вторгнення, з початком останнього, погіршилась та поглибилась. Разом із тим, в періоді після початку збройної агресії російської федерації, в історії сучасної України є приклади успішних змін, реформ, які дозволяють якісно та ефективно вирішувати наявні проблеми, в тому числі пов'язані з мобілізаційною підготовкою та мобілізацією.

Автори також зазначають, що найцінніший ресурс, якого вкрай бракує нашій батьківщині, ще час, і всі покращення, правові інструментарії, метою яких є покращення регулювання абсолютно всіх сфер суспільного життя мають впроваджуватись максимально швидко, при цьому бути ефективними та зручними.

Приклади таких реформ є, в статті як базовий приклад, здійснено аналіз запровадження застосунку «Резерв+».

Разом із тим, автори зазначають, що впровадження відповідних регуляторів зтикається як мінімум з двома групами перешкод, які умовно можна розділити на технічні (пов'язані із необхідністю створити саме технічні, програмні механізми створення відповідних додатків) та нормативно-правові (пов'язані із необхідністю прийняття відповідних законів та підзаконних нормативно-правових актів).

В межах наукового дослідження, на підставі інформації з відкритих джерел, також проаналізовано, що описана, вдала реформа, здійснена дуже обмеженим колом висококваліфікованих та вмотивованих співробітників.

Також зроблено висновок, що у разі збільшення кількості та масштабності аналогічних змін, Україна може суттєво покращити ситуацію як з обороноздатністю, так і з необхідністю вирішувати суто внутрішні, державні проблеми.

Разом із тим, однією із суттєвих перешкод, у відповідній позитивній діяльності може бути людський фактор, а саме співробітники відповідних міністерств та відомості, що не розуміють ні суті ні форми змін, а відтак не можуть залишити старі форми роботи, повертаючи громадян до періоду радянських черг та виключно паперових документів.

Ключові слова: Резерв+, мобілізаційна підготовка, мобілізація, тцк та сп, військове управління, збройна агресія, права громадян.

Постановка проблеми. Конституція України гарантує, що всі люди, незалежно від громадянства є вільними та рівними у своїй гідності та правах. Права людини і громадянина, її свободи є невідчужуваними та непорушними [1].

Звісно, проблематика знаходження балансу між інтересами країни, суспільства та окремого громадянина, завжди була більш ніж актуальною. З періоду «Революції гідності»[2], попит на справедливість, дієві механізми врегулювання відносин, в суспільстві тільки зростає, чому є об'єктивні причини. Але ми також маємо враховувати реалії сьогодення, безпекову складову, можливість вільно пересуватись по території України, неможливість для окремої частини громадян швидко залишити тимчасово окуповані території, проблеми поновлення втрачених документів, проблеми захисту та реалізації трудових прав, права на освіту, наявність не врегульованих правом питань, спірну судову практику та позицію окремих представників влади та військового управління, і не в останню чергу, завантаженість окремих співробітників ТЦК та СП, інших державних установ.

Цікавий термін «діджиталізація», який спершу використовувався в суспільстві як певний напрямок покращення, спрощення життя громадян в період до повномасштабного вторгнення, в період після початку повномасштабного вторгнення та введення військового стану» [3], отримав зовсім інше забарвлення.

Кількість, складність та масштабність проблем в країні стали настільки значними, що працювати за канонами минулого, стало не ефективно. Значна кількість галузей майже зупинилась в перші місяці вторгнення або діяла на власний розсуд, без чітких та зрозумілих регуляторів суспільних відносин. Звісно, навіть в умовах часу, задля виживання країни та створення успішних передумов для відбиття збройної агресії, ми вимушені були в авральному режимі наздоганяти час, виправляючи та вдосконалюючи нормативно-правову базу. Наближаючи її до рівня, який ми потребували і потребуємо.

В умовах даної роботи, ми зосереджуємо свою увагу тільки на одну з чисельних проблем, яка достатньо успішно вирішується. І хоч ми не можемо констатувати ідеальне запровадження сучасних методів і засобів роботи військового управління в Україні та запровадження сучасних методів врегулювання взаємовідносин між громадянами України, і в першу чергу особами чоловічої статі та країною, запровадження та

покращення системи «Резерв +», є прикладом того, що саме використання сучасних механізмів врегулювання відповідних відносин, має бути фундаментом в діяльності України. Громадяни та суспільство все ще потребує дієвих та ефективних механізмів врегулювання відповідних правовідносин, що в свою чергу дозволить заощаджувати нам час, як надважливий і неворотний ресурс, отримувати максимально якісний результат, з мінімальною участю людини та максимальним захистом від таких негативних явищ як корупція.

Мета дослідження. Здійснити аналіз розвитку нормативно-правових регуляторів суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням мобілізаційної підготовки та мобілізації, проаналізувати впровадження сучасних механізмів регуляторів відповідних відносин. Довести наважливість запровадження нових підходів у врегулювання відповідних суспільних відносин, їх ефективність та потребу в подальшому розвитку вже здійснених, успішних реформ.

Стан опрацювання проблематики. Нажаль, питання здійснення мобілізаційної підготовки та мобілізації, було і залишається вкрай не дослідженим, навіть не дивлячись на заострення проблеми врегулювання відповідних правовідносин, починаючи з 2014 року. Україна не готувалась в достатній мірі та об'єктивно не розраховувала, що в умовах сьогодення, може виникнути необхідність захищати свої кордони від сусідньої країни. Тому перші правові проблеми, у врегулюванні відповідних відносин, що виникли в 2014 році, були пов'язані як безпосередньо з питаннями військового права, а саме мобілізаційної підготовки та мобілізації, так і з питаннями, що врегульовані, або мали б бути врегульовані в межах інших галузей права.

Нажалі, ще з 2014 року ми маємо безліч проблем та банальний брак правових регуляторів відносин в галузі трудового права, цивільного, адміністративного та інших.

Звісно, об'єктивно не маючи можливість дослідити всі проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення в межах однієї роботи, ми вирішили зосередити свою увагу на окремих аспектах діяльності органів військового управління, а також питаннях врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та мобілізацією. Нажаль, а саме питання мобілізаційної підготовки та мобілізації залишаються надскладними, в умовах сучасної України, але вони також є фундаментом, який слугує базою та безпосередньо пов'язаний із

багатьма іншими правовідносинами, що виникають в суспільстві.

Так наприклад питання наявності актуального військово-облікового документу, є актуальним та надважливим не тільки для призовника або військовозобов'язаного, в аспекті врегулювання питання мобілізації, але і для інших осіб, як мінімум у віці від 18-60 років. ВОД може бути потрібен особі чоловічої статі відповідного віку для працевлаштування на роботу, навчання, прийняття участі в конкурсному відборі на відповідну посаду, захисту своїх прав у зв'язку із притягненням до адміністративної відповідальності за порушення правил військового обліку та в багатьох інших питаннях.

Але чи достатньо досліджена відповідна тематика науково, можна дискутувати. Звісно, можна зазначити, що темами мобілізації опікувались такі вчені як Романова О.М., що досліджувала питання юридичних аспектів мобілізації [4], Мельник О.О., який дослідив актуальні проблеми здійснення мобілізації у воєнний стан [5], Братковський В.М., Чорномаз О.Б. досліджували питання правового регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації і його охорону за допомогою адміністративно-деліктних норм [6] та інші вчені. Але на жаль, всі ці дослідження є констатацією наявних проблем, пов'язаних із врегулюванням відповідних відносин. Брак часу, наявність загроз з боку країни агресора, наявність інших, як об'єктивних та суб'єктивних факторів, вповільнюють дії України по вдосконаленню в першу чергу правових регуляторів правовідносин мобілізаційної підготовки та мобілізації. І на наш погляд, саме ситуація що склалась, вимагає від нас виокремлення успішних кейсів, успішних реформ що вже показали свою дієвість, та розвиток останніх.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що збройна агресія, направлена проти України, та повномасштабне вторгнення російської федерації є найбільш цинічним порушенням норм міжнародного права за останні десятиріччя, наслідками якого величезна кількість трагедій майже в кожній родині українців. Проте наслідками повномасштабного вторгнення були і є не тільки смерті та каліцтва українців, але і знищення значної кількості домоволодінь, підприємств, непоправна екологічна шкода [7]. Ми також вимушено отримали ситуацію, в якій всі наявні проблеми в Україні, тільки загострились, а нові, погіршили абсолютно всі галузі суспільного життя. На додачу до цього, майже відбувся колапс всіх державних інституцій, від освіти до

банківської сфери. Багато хто вважає, що мужній супротив народу України, вже є перемогою в певному сенсі.

Разом із тим, в межах цього наукового дослідження, ми б хотіли висвітлити одну із вкрай успішних реформ, які безпосередньо стосуються питань мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також безпосередньо органів військового управління, реформу, та впровадження, яка свідчить про можливу ефективну співпрацю бізнесу та держави, сучасних технологій та максимально якісної реакції на виклики сьогодення [8]. Реформа та цифрові продукти які ми дослідили, є результатом роботи менеджерів нової генерації, тих, хто зрозумів, що брак часу, та реалії відбиття повномасштабного вторгнення, вимагають від нас нових підходів до старих та нових масштабних проблем. Світ та Україна змінилися, і ніколи не будуть такими як є. І якщо початок повномасштабного вторгнення ми зустріли чергами біля ТЦК та СП, то вже 2024 та 2025 роки, поставили перед нами нові виклики. Всі зрозуміли, що система, яка має забезпечувати мобілізацію не може існувати за старими шаблонами. Окрім цього, будь який практикуючий юрист в сфері військового (та мобілізаційного права), без підготовки вам підтвердить, що в будь якого посереднього підприємства (вже не говорячи про великі гірничо-видобувні комбінати), окрім питань військового обліку, буде безліч питань пов'язаних із постановкою та зняття з обліку транспорту, прийняття та звільнення військовозобов'язаних, та значної кількості інших питань, що виникли через правовий режим воєнного стану.

Саме через це, ми вважаємо за доцільне проаналізувати результативність роботи нової команди міністерства оборони України, результатом роботи яких є такі флагаанські продукти як «Армія+» на більше ніж сто тисяч користувачів тільки на середину 2024 року та система «Delta», що дозволяють бачити поле бою в реальному часі та обмінюватись інформацією, та «Резерв+», як застосунок для цивільних, який на той же період нараховував більше ніж три мільйони користувачів.

Без цифровізації армії та процесів пов'язаних з мобілізацією, обліком військовозобов'язаних, ми будемо неефективно використовувати найцінніший безповоротний ресурс, а саме час.

Звісно, з відкритих джерел ми можемо дізнатись, що команда фахівців Міністерства Оборони України, задіяна у відповідному напрямку складає більше декількох сотень фахівців,

і такої кількості вмотивованих та підготовлених співробітників вкрай мало.

Варто зазначити, що говорячи про цифрові інструменти, що можуть, і власне вже допомагають працювати органам військового управління у вирішенні питань мобілізаційної підготовки та мобілізації, треба усвідомити, що зазначену проблему можна і варто ділити на дві суттєві складові. Перша, це власне технічна, пов'язана із фізичною (технічною) можливістю цифровізації відповідної проблеми, і друга, нормативно правова, пов'язана із наявністю, або необхідністю створення швидкого правового регулятора відповідних правовідносин.

Вже на зараз, застосунок «Резерв+» не просто достатньо успішно працює, але і демонструє постійне розширення функціоналу та надання більш широкого кола послуг. Так наприклад в 2025 році запрацювала можливість оформити додаткові види відстрочок для громадян України. На що це вплинуло? На наш погляд, в першу чергу ми заощаджуємо час та здоров'я як відповідних фахівців державних структур так і громадян України, відходимо від нескінченних черг, підвищуємо безпекову складову, зменшуючи скупчення людей в одному місті, дозволяємо співробітникам військового керівництва та безпосередньо ВЛК, ТЦК та СП, підвищувати ефективність їх роботи та зменшувати кількість конфліктних ситуацій в суспільстві [8].

Додатково варто зазначити, що ті, хто оновив останню версію «Резерв+», також побачили, що функціонал застосунку змінився. На зараз, громадяни можуть бачити, чи знаходяться вони в розшуку, якщо так, то з якої дати, і найголовніше, з приводу чого вони оголошені в розшук. Відтак, як громадяни адвокати так і адвокати що надають їм правові послуги, не мають необхідності витрачати свій час на встановлення викладеної вище інформації, що в черговий раз підтверджує дієвість такого застосунку.

Висновки. На наш погляд, запуск та подальше вдосконалення «Резерв+», є вкрай успішним. Саме такий комплексний підхід, до вирішення значного кола проблем, є не просто прийнятним, але і вкрай перспективним.

Фактично, «Резерв+» дозволяє вирішити значне коло питань для відносно різних суб'єктів, мета і завдання діяльності або існування яких не завжди співпадають.

Так, для прикладу можна зазначити, що наявність можливості згенерувати електронний військово-обліковий документ, є надважливим для можливості реалізації своїх конституційних

прав для військовозобов'язаного. Це дозволяє останньому як мінімум заощаджувати час на відвідання ТЦК та СП, реалізувати право на навчання, якщо особа не порушує послідовність права на освіту чи хоче здобути додаткову, дозволяє реалізувати право на інформацію, оскільки навіть у випадку оголошення військовозобов'язаного в розшук, через наприклад порушення правил військового обліку, останній може дізнатись про дату такого оголошення і правові підстави. Також наявність електронного ВОД, який ми можемо згенерувати в «Резерв+» вкрай необхідно для перетину кордону, у випадках, якщо особа чоловічої статі, призовного віку має законні підстави для такого перетину. Конкретний військовозобов'язаний, не залежно від кольору шкіри, віросповідання, політичних поглядів, має швидкий та дієвий, хоч і не ідеальний інструментарій для вирішення своїх проблем та реалізації прав. Однією з останніх змін, вже в оновленому додатку «Резерв+», є збільшення категорій військовозобов'язаних, що мають можливість подати комплект документів для отримання відстрочки, з використанням того ж додатка. І звісно, не варто забувати, що додаток дозволяє максимально швидко передавати потрібну інформацію від військовозобов'язаного до відповідного ТЦК та СП, шляхом уточнення даних. Не зайвим забувати і про можливість отримання електронного направлення на проходження військово-лікарської комісії, за допомогою «Резерв+».

Натомість, ми не можемо не визнати, що внаслідок створення та дії «Резерв+», країна змогла знизити навантаження при реалізації державної політики з питань мобілізаційної підготовки та мобілізації, як на саму систему відповідних органів та структур, так і на окремих фахівців, які фізично не могли опрацювати значний об'єм інформації, допомогти громадянам реалізувати їх конституційні права реалізувавши при цьому мобілізаційні завдання.

На наш погляд, недоліки, що існують зараз в діяльності «Резерв+», в більшій мірі пов'язані не з самим застосунком, а з неможливістю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, окремих баз та реєстрів, швидко та повноцінно інтегруватись у взаємодію з додатком.

Подальша робота із максимальної діджиталізації загальнодержавних процесів, інтеграції відповідних реєстрів та покращення роботи окремих міністерств та відомств, має виправити цю проблему. Реалії сьогоденного життя українців та України, не залишають нам іншого

вибору як випереджувати час та передбачати проблеми що виникають на шляху розвитку нашої батьківщини.

Ми також хотіли б зазначити, що однією з основних перешкод на шляху діджиталізації армії, є людський фактор. Нажаль, ми все ще стикаємось зі значною кількістю випадків, коли вповноважені представники держави вимагають все ще паперовий а не електронний ВОД, обмежуючі права громадян. Це свідчить в потребі продовжувати також освітню та просвітницьку функцію серед громадян України, як цивільних так і військових, представників органів влади різного рівня.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4269>;
2. 1. Революція гідності. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 (дата звернення: 29.05.2025);
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022, № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 29.05.2025);
4. Романова, О. М. (2023). ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ. *Часопис Київського університету права*, (1), 73-78. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.15>;
5. Мельник О.Ю. Актуальні питання здійснення мобілізації у воєнний час. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія:Прво. Том 3 №86 (2024), 380-384;
6. Братковський В.М., Чорномаз О.Б., Правове регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації і його охорона за допомогою адміністративно-деліктних норм. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія:Прво. №88 (2025), 286-292;
7. Жила, Г. (2023). ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ, ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ. *Економіка та суспільство*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-35>;
8. «Есть план, как превратить «Резерв+» в онлайн-ТЦК». О сотрудничестве бизнеса с Минобороны, новых функциях «Резерва» и внедрении SAP в армии. Интервью Екатерины Черногоренко / А. Несенюк та ін. *Forbs Ukraine*. 2018. 29 септ. URL: <https://forbes.ua/ru/war-in-ukraine/e-plan-yak-peretvoriti-rezerv-na-onlayn-ttsk-pro-spivpratsyu-biznesu-z-minoboroni-novi-funksii-rezervu-ta-zaprovadzhennya-sap-v-armii-intervyu-katerini-chernogorenko-29082024-23288> (дата звернення: 29.05.2025);
9. Михайлов Д. У Міноборони анонсували два нових типи відстрочок у «Резерв+». *Суспільне новини*. 23.04.2025. URL: <https://suspilne.media/1001831-u-minoboroni-anonsuvali-dva-novih-tipi-vidstrocok-u-rezerv/#:~:text=%D0%A9%D0%BE%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%22%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B2+%22,%D0%B4%D0%BE%20%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%2D%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0> (дата звернення: 29.05.2025).

Makarenko O. Yu., Makarenko N. A. The use of «Reserve+» in the activities of the military administration of ukraine, to ensure mobilisation training and mobilisation

The article analyses the legal acts regulating certain rights and obligations of citizens. The authors analysed the processes of ensuring the vital activity of the country after the beginning of the full-scale invasion, and studied and analysed scientific works on the issues of mobilisation training and mobilisation under the legal regime of martial law.

The authors emphasise that some of the problems that Ukraine had before the full-scale invasion have worsened and deepened since the beginning of the latter. At the same time, in the period after the beginning of the armed aggression of the Russian Federation, the history of modern Ukraine has examples of successful changes and reforms that allow for the efficient and effective solution of existing problems, including those related to mobilisation training and mobilisation.

The authors also note that the most valuable resource that our country lacks is time, and all improvements and legal instruments aimed at improving the regulation of absolutely all spheres of public life should be implemented as quickly as possible, while being effective and convenient.

There are examples of such reforms, and the article analyses the introduction of the Reserve+ application as a basic example.

At the same time, the authors note that the implementation of the relevant regulators faces at least two groups of obstacles, which can be divided into technical (related to the need to create technical, software mechanisms for creating the relevant applications) and regulatory (related to the need to adopt relevant laws and regulations).

The research, based on information from open sources, also analyses that the described, successful reform was implemented by a very limited number of highly qualified and motivated employees.

It is also concluded that if the number and scale of similar changes increase, Ukraine can significantly improve the situation with both its defence capability and the need to solve purely internal, state problems.

At the same time, one of the significant obstacles to such positive activities may be the human factor, namely, employees of the relevant ministries and information, who do not understand either the essence or the form of changes, and therefore cannot leave the old forms of work, returning citizens to the period of Soviet queues and exclusively paper documents.

Key words: *Reserve+, mobilisation training, mobilisation, military command and control, armed aggression, the rights of citizens.*